

فهرست مطالب

صفحه

عنوان

.....چکیده

.....مقدمه

فصل اوّل : معرفی پژوهش و پیشینه‌ی آن

.....۱-۱- معرفی پژوهش

.....۱-۱-۱- نوع تحقیق

.....۱-۱-۲- بیان مسئله پژوهش

.....۱-۱-۳- اهداف پژوهش و ضرورت آن

.....۱-۱-۴- پرسش‌های پژوهش

.....۱-۱-۵- فرضیات پژوهش

.....۱-۱-۶- جامعه‌ی آماری

.....۱-۱-۷- روش نمونه‌گیری و حجم نمونه‌ها

.....۱-۱-۸- روش گردآوری اطلاعات

.....۱-۱-۹- ابزار گردآوری اطلاعات

.....۱-۱-۱۰- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

.....۱-۱-۱۱- روش ارجاع دهی منابع

.....۱-۱-۱۲- تعریف واژه‌ها

..... ۲-۱-پیشینه‌ی پژوهش

فصل دوم: بررسی جوامع غرب ایران از هزاره دهم تا هزاره چهارم ق.م.

..... پیش درآمد: بررسی ادوار پیش از تاریخ (عصر سنگ)

بررسی شرایط اقلیمی و جغرافیایی و سکونتگاهها در غرب ایران

..... ۱-۲-شرایط اقلیمی و جغرافیایی ایران

..... ۲-۱-۱- شرایط اقلیمی و جغرافیایی منطقه غرب ایران

..... ۲-۱-۱-۲- زاگرس مرکزی

..... ۲-۱-۱-۲- زاگرس شمال غربی

..... ۲-۱-۱-۳- بررسی پوشش گیاهی

..... ۲-۲- بررسی سکونتگاهها در ایران

..... ۲-۲-۱- تعریف روستا

..... ۲-۲-۲- نخستین سکونتگاهها در غرب ایران

..... ۲-۲-۲-۱- تپه آسیاب

..... ۲-۲-۲-۲- تپه گنج دره

..... ۲-۲-۲-۳- تپه عبدالحسین

..... ۲-۲-۲-۴- تپه سراب

..... ۲-۲-۲-۵- تپه حاجی فیروز

..... نتیجه‌گیری فصل دوم

فصل سوم: بررسی ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی پیش از تاریخ در

غرب ایران

..... مطالعه ساختار اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی

..... ۱-۳- تعریف اجتماع:

..... ۲-۳- بررسی ساختار اجتماعی

..... ۳-۳- ساختارهای اجتماعی و تأثیر آن در معماری

..... ۴-۳- بررسی اقتصاد معیشتی

..... ۱-۴-۳- فرضیه واحه چایلد

..... ۲-۴-۳- فرضیه منطقه هسته‌ای بریدوود

..... ۳-۴-۳- فرضیه توازن بینفورد

..... ۴-۴-۳- فرضیه طیف وسیع اقتصادی فلانری

..... ۵-۴-۳- تولید ابزار و ارتباط آن با اقتصاد معیشتی

..... ۵-۳- بررسی ساختار فرهنگی

..... ۱-۵-۳- تعریف فرهنگ

..... ۲-۵-۳- تقسیم بندی مراحل فرهنگی دوره نوسنگی

..... ۳-۵-۳- نقش مبادلات تجاری در فرهنگ نوسنگی

..... ۴-۵-۳- نقش ابزار در پیدایش و توسعه هنر

..... ۵-۵-۳- آثار فرهنگی بدست آمده از محوطه‌های نوسنگی غرب ایران

- ۳-۵-۱- تپه آسیاب
- ۳-۵-۲- تپه گنج دره
- ۳-۵-۳- تپه عبدالحسین
- ۳-۵-۴- تپه سراب
- ۳-۵-۵- تپه حاجی فیروز
- ۳-۵-۶- بررسی اشتراکات، افتراقات و تأثیرات فرهنگ‌های مشابه روی هم
- ۳-۵-۱- تپه آسیاب
- ۳-۵-۲- تپه گنج دره
- ۳-۵-۳- تپه عبدالحسین
- ۳-۵-۴- تپه سراب
- ۳-۵-۵- تپه حاجی فیروز
- ۳-۶-۱- مطالعه ریشه‌های اعتقادی، باورهای آیینی و تدفین
- ۳-۶-۱- مذهب
- ۳-۶-۱-۱- ارتباط مذهب و هنر
- ۳-۶-۱-۲- نقش پیکرک‌ها در تفکرات آئینی و مذهبی
- ۳-۶-۲- آنیمیزم
- ۳-۶-۳- انواع پرستش مظاهر طبیعت
- ۳-۶-۴- سحر و جادو

- ۳-۶-۵- تدفین
- ۳-۶-۵- ۱- چگونگی تدفین در محوطه‌های نوسنگی غرب ایران
- ۳-۶-۵-۱- تپه آسیاب
- ۳-۶-۵-۲- تپه گنج دره
- ۳-۶-۵-۳- تپه عبدالحسین
- ۳-۶-۵-۴- تپه سراب
- ۳-۶-۵-۵- تپه حاجی فیروز
- نتیجه‌گیری فصل سوم

فصل چهارم: بررسی پیشینه‌ی پیکرک‌های انسانی

- ۴-۱- پیشینه‌ی پیکرک سازی در جهان
- ۴-۱-۱- کهن ترین نمونه ها
- ۴-۱-۱-۱- « تن تن » (Tan Tan)
- ۴-۱-۲- پارینه سنگی
- ۴-۱-۲-۱- ونوس شل کلین گن (Shelklingen)
- ۴-۱-۲-۲- ونوس دولنی وستونیس (Dolni vestonice)
- ۴-۱-۲-۳- ونوس « لسپوگ » (Lespugue)
- ۴-۱-۲-۴- ونوس « ویلندورف » (Willendorf)
- ۴-۱-۲-۵- ونوس « براسامپوی » (Brassempouy)

..... (Kostenki) « کستیانکی » ونوس ۶-۲-۱-۴

..... نوسنگی ۳-۱-۴

..... کرت ۱-۳-۱-۴

..... آسیای مرکزی ۲-۳-۱-۴

..... بین النهرین ۳-۳-۱-۴

..... آناتولی ۴-۳-۱-۴

..... پیشینه‌ی پیکرک‌سازی در ایران ۲-۴

..... تپه علی کش ۱-۲-۴

..... تپه گوران ۲-۲-۴

..... یانیک تپه ۳-۲-۴

..... تپه زاغه ۴-۲-۴

..... تپه تولابی ۵-۲-۴

..... تپه یحیی ۶-۲-۴

..... چغامیش ۷-۲-۴

..... شوش ۸-۲-۴

..... تل باکون ۷-۲-۴

..... تفاسیر موجود پیرامون پیکرک‌ها ۳-۴

..... تعریف پیکرک ۱-۳-۴

..... پیشینه‌ی پژوهش‌ها پیرامون پیکرک‌ها ۲-۳-۴

- ۴-۳-۳- کارکرد دینی و ماورای طبیعی
- ۴-۳-۴- کارکردهای مختلف از منظر قوم نگاری
- ۴-۳-۴-۱- آیینهای مراقبه
- ۴-۳-۴-۲- آیین های آموزشی
- ۴-۳-۴-۳- آیین های همدردی
- ۴-۳-۴-۴- مراسم فزون بخشی و دفع شر
- ۴-۳-۴-۵- اسباب بازی
- ۴-۳-۵- پیکرکها به عنوان عامل
- ۴-۳-۶- پیکرکها سرآغاز جهانهای دیگر

فصل پنجم: پیکرکهای انسانی غرب ایران از هزاره دهم تا هزاره چهارم ق.م.

- ۵-۱- مطالعه‌ی پیکرکهای انسانی یافت شده از محوطه‌های نوسنگی غرب ایران.....
- ۵-۱-۱- تپه آسیاب
- ۵-۱-۲- گنج دره
- ۵-۱-۳- تپه عبدالحسین
- ۵-۱-۴- تپه سراب
- ۵-۱-۵- حاجی فیروز.....
- ۵-۲- مطالعه‌ی موردی پیکرک های انسانی یافت شده از محوطه‌های مورد بررسی
- ۵-۲-۱- تپه آسیاب

- ۵-۲-۱-۱- پیکرک های انسانی
- ۵-۲-۱-۲- نمونه دوم
- ۵-۲-۱-۴- جمع بندی
- ۵-۲-۲- گنج دره
- ۵-۲-۱- طبقه بندی پیکرک های گنج دره
- ۵-۲-۱-۱- پیکرک ساده
- ۵-۲-۱-۲- به وسیله پیش آمدگی گل
- ۵-۲-۱-۳- پیکرک هایی با پایه های فیتيله ای
- ۵-۲-۱-۴- شکل ترکیبی
- ۵-۲-۲- مطالعه ی نمونه هایی از پیکرک های گنج دره
- ۵-۲-۲-۱- پیکرک از گونه دوم
- ۵-۲-۲-۲- پیکرک از گونه سوم
- ۵-۲-۲-۳- پیکرک از گونه چهارم
- ۵-۲-۲-۴- قسمتی از یک فیگور زن با سری ساقه شکل
- ۵-۲-۲-۵- تکه هایی از پیکرک های مربوط به گروه دوم
- ۵-۲-۲-۶- پیکرک استلیزه
- ۵-۲-۲-۷- پیکرک استلیزه شده انسان
- ۵-۲-۲-۸- جمع بندی

- ۳-۲-۵- تپه عبدالحسین
- ۴-۲-۵- تپه سراب
- ۴-۲-۵- ۱- ونوس تپه سراب
- ۲-۴-۲-۵- پیکرک تجریدی
- ۳-۴-۲-۵- پیکرک انسانی طبیعت گرایانه
- ۴-۴-۲-۵- پیکرک کوچک سنگی
- ۵-۴-۲-۵- مجسمه نامشخص انسان
- ۶-۴-۲-۵- پیکرک انسانی با اعضای شکسته
- ۷-۴-۲-۵- جمع بندی
- ۵-۲-۵- حاجی فیروز
- ۱-۵-۲-۵- ونوس حاجی فیروز
- ۳-۵- بررسی تطبیقی نمونه هایی از پیکرک های محوطه های مورد بررسی
- ۱-۳-۵- آسیاب، گنج دره
- ۱-۱-۳-۵- پیکرک آسیاب و پیکرک گنج دره
- ۲-۳-۵- آسیاب، سراب
- ۱-۲-۳-۵- پیکرک آسیاب، پیکرک سراب
- ۲-۲-۳-۵- پیکرک پلاک مانند آسیاب، پیکرک سنگی سراب
- ۳-۳-۵- آسیاب، حاجی فیروز

- ۵-۳-۳-۱- پیکرک آسیاب، ونوس حاجی فیروز
- ۵-۳-۴- گنج دره، سراب
- ۵-۳-۴-۱- پیکرک استلیزه ی گنج دره، پیکرک زن حلزونی شکل سراب
- ۵-۳-۴-۲- پیکرک استلیزه گنج دره و پیکرک نامشخص انسان سراب
- ۵-۳-۵- گنج دره، حاجی فیروز
- ۵-۳-۱-۵- فیگور زن با سر ساقه ای شکل از گنج دره ، ونوس حاجی فیروز
- ۵-۳-۶- سراب، حاجی فیروز
- ۵-۳-۱-۶- پیکرک انسانی طبیعت گرایانه، سراب، پیکرک حاجی فیروز
- ۵-۴- نتیجه گیری بخش تطبیقی
- نتیجه گیری
- فهرست منابع و مراجع مطالب و تصاویر

فهرست جداول

صفحه

عنوان

- ۳-۱- جدول بررسی آثار و اشیاء بدست آمده از تپه « آسیاب»
- ۳-۲- جدول بررسی آثار و اشیاء بدست آمده از تپه « گنج دره»
- ۳-۳- جدول بررسی آثار و اشیاء بدست آمده از تپه « عبدالحسین»
- ۳-۴- جدول بررسی آثار و اشیاء بدست آمده از تپه « سراب»
- ۳-۵- جدول بررسی آثار و اشیاء بدست آمده از تپه « حاجی فیروز»
- ۵-۱- جدول پیکرک‌های « گنج دره»
- ۵-۲- جدول پیکرک‌های تپه « سراب»

فهرست طرح‌ها

صفحه

عنوان

- ۱-۵- آنالیز خطی پیکرک «تپه آسیاب» نمونه اول
- ۲-۵- آنالیز خطی پیکرک « گنج دره» گونه دوم
- ۳-۵- آنالیز خطی پیکرک « گنج دره» گونه سوم
- ۴-۵- آنالیز خطی پیکرک « گنج دره» گونه سوم
- ۵-۵- آنالیز خطی پیکرک با سر ساقه شکل « گنج دره»
- ۶-۵- آنالیز خطی بخشی از پیکرک «گنج دره» مورد الف
- ۷-۵- آنالیز خطی قسمتی از پیکرک « گنج دره» مورد ب
- ۸-۵- آنالیز خطی ونوس تپه « سراب»
- ۹-۵- آنالیز خطی پیکرک تجریدی تپه « سراب»
- ۱۰-۵- آنالیز خطی پیکرک انسانی طبیعتگرایانه تپه « سراب»
- ۱۱-۵- آنالیز خطی پیکرک نامشخص انسان تپه « سراب»
- ۱۲-۵- آنالیز خطی پیکرک انسانی با اعضای شکسته تپه « سراب»
- ۱۳-۵- آنالیز خطی پیکرک « حاجی فیروز»

۱-۱-معرفی پژوهش

نگارش این بخش با توجه به کتاب «مقدمه‌ای بر روش تحقیق در علوم انسانی» نوشته محمد رضا حافظ نیا . از انتشارات سمت . چاپ یازدهم سال ۱۳۸۴ . انجام شده است.

۱-۱-۱-نوع تحقیق

این تحقیق از حیث هدف، تحقیقی تاریخی، توصیفی- تحلیلی، مقایسه‌ای است.

۱-۱-۲-بیان مسئله پژوهش

هنر پیکره سازی، از جمله هنرهای کهن و با سابقه ی طولانی است که در مناطق باستانی ایران به گونه های متنوع خلق می شده است. پیشینه ی این هنر در ایران، به دوران نوسنگی (حدود هزاره ی دهم ق.م) می رسد. بررسی پیکره سازی در مناطق باستانی غرب ایران که به عنوان بخشی از مناطق باستانی ایران در این رساله مورد مطالعه قرار گرفته، نشان دهنده ی تنوع شیوه ها، روشها و مصالح به کار رفته در ساخت پیکرک ها است. پیکرک های بدست آمده از نواحی باستانی غرب ایران، بیانگر تفاوت شیوه های اجرا بوده که در زمینه ی بررسی و شناساندن این نمونه های ارزشمند هنری تاکنون پژوهش قابل توجهی از دیدگاه هنرمجسمه سازی صورت نگرفته است و آن چه در دسترس است ، پاره ای کتب و گزارش های باستانشناسی است؛ لذا در این طرح پیکره سازی در نواحی غرب ایران را از لحاظ پیشینه، دلایل ساخت، شیوه های اجرایی و جنبه های کاربردی، از هزاره ی دهم ق.م (دوران نوسنگی) تا هزاره ی چهارم ق.م (آغاز شهرنشینی) مورد مطالعه و بررسی قرار داده و در خصوص شناخت مواد و مصالح کاربردی و روش های معمول در مناطق مختلف باستانی غرب ایران، به تکمیل اطلاعات پرداخته و نهایتاً به تطبیق و مقایسه ی وجوه هر یک اقدام نموده، تا نکات روشنی از واقعیات موجود، تثبیت و مستند گردد.

۱-۱-۳-اهداف پژوهش و ضرورت آن

هدف از این پژوهش افزایش اطلاعات، شناخت و جمع آوری نمونه هایی که کمتر مورد توجه واقع شده اند ، و بررسی پیکرک ها به عنوان نخستین نمونه های هنر مجسمه سازی در ایران. اگر چه در باره ی پیکرک های به جای مانده از تمدنهای باستانی ایران تاکنون کتابها و گزارش هایی به چاپ رسیده، اما اکثر کارهای انجام شده مربوط به دوران شهرنشینی و پس از آن است ؛ لذا ضرورت دارد که آثار موجود و قابل دسترس یافت شده، از ابتدا تا آغاز شهرنشینی، تا حد امکان مطالعه و بررسی شود.

۱-۱-۴-پرسش های پژوهش

۱-دلایل ساخت پیکرک ها در مناطق باستانی غرب ایران چه بوده است؟

۲- شیوه های به کار رفته در ساخت پیکرک ها از حیث تکنیک ومواداولیه چه ویژگی هایی دارد؟

۳- نمونه های بدست آمده از مناطق مختلف باستانی غرب ایران از لحاظ شیوه های اجرایی و مواد و مصالح و جنبه های کاربردی دارای چه وجوه مشترک و متمایزی هستند؟

۴- تاثیرات مناطق مختلف باستانی غرب ایران بریکدیگر چگونه بوده است؟

۱-۱-۵- فرضیات پژوهش

به نظر می‌رسد؛

۱- پیکرک ها در جامعه ی غرب ایران پیش از تاریخ، کاربردی اعتقادی داشته اند.

۲- درمناطق مختلف باستانی غرب ایران، شیوه های گوناگونی برای ساخت پیکرک ها وجود داشته است.

۳- مناطق باستانی غرب ایران از حیث تاریخی روی کاربرد و شیوه های ساخت پیکرک ها بر یکدیگر تاثیر گذار بوده اند.

استفاده کنندگان از نتایج پایان نامه:

سازمان میراث فرهنگی، دانشجویان مجسمه سازی و باستانشناسی، محققان تاریخ هنر ایران.

۱-۱-۶- جامعه ی آماری

جامعه ی آماری این تحقیق شامل تمامی پیکرک های انسانی در چندین محوطه ی نوسنگی غرب ایران است، که خود آثار یا تصاویر آنها در موزه ملی و کتب ومقاله ها موجود باشد.

۱-۱-۷- روش نمونه گیری و حجم نمونه ها

روش نمونه گیری غیراحتمالی بوده و نمونه ها شامل پیکرک های موجود در موزه ملی و کتب و مقالات بوده است. حجم نمونه ها ۱۷ پیکرک است.

۱-۱-۸- روش گردآوری اطلاعات

روش گردآوری اطلاعات در این پژوهش، کتابخانه ای است.

۱-۱-۹- ابزار گردآوری اطلاعات

برگه (فیش)، دوربین عکاسی و پایگاه اینترنتی

۱-۱-۱۰- روش تجزیه و تحلیل اطلاعات

تجزیه و تحلیل داده‌ها در این پژوهش به روش استقرا، از جزء به کل و تشخیص تشابه و تمایز بین آثار و مقایسه آنها انجام شده است.

۱-۱-۱۱- روش ارجاع دهی منابع

جهت ارجاع به منابع از الگوی بین متنی استفاده شده است؛ در این روش به هنگام ضرورت معرفی منبع استفاده شده، بلافاصله پس از مطلب پرانتزی که داخل آن سه مشخصه منبع وجود دارد، درج می‌شود. به این صورت: (نام خانوادگی مولف، سال نشر: شماره صفحه). در نقل قول‌های مستقیم؛ یعنی مطالبی که بدون دخل و تصرف نگارنده، عیناً نقل شده، داخل گیومه نوشته شده است. در نقل قول‌های غیر مستقیم، که بیشتر ارجاعات این پژوهش را شامل می‌شود، برداشت نگارنده از محتوای مطلب منبع، نگاشته شده است. املاي انگلیسی بعضی نام‌های غیر فارسی، مقابل املاي فارسی و داخل پرانتز نوشته شده است.

۱-۱-۱۲- تعریف واژه‌ها

پیکره (statue) : تندیس (مرزبان، معروف، ۱۳۷۷: ۳۹)

پیکرک، تندیسک (statuette): پیکره‌ی کوچک اندام، گاهی از مفرغ یا گل صورتگری (همان: ۳۲۲)

پیکره‌ی کوچک اندام (Figurine): ۱. صنمک؛ ۲. پیکره‌ی کوچک اندام، تندیسک (همان: ۱۱۷)

پیکره‌سازی (Sculpture): اصطلاح پیکره‌سازی (مجسمه‌سازی) را نمی‌توان یک اصطلاح ثابت برای اطلاق به اشیاء یا فعالیت‌های معین دانست. ترجیحاً، این نام شاخه‌ای از هنر بصری است که در جریان رشد و تغییر دائم طیفی از فعالیت‌ها و انواع تازه‌ای از اشیاء را در بر می‌گیرد. با این حال، هنر مجسمه‌سازی دارای یک خصلت اصلی و همیشگی است که آن را از سایر هنرهای بصری متمایز می‌کند: آفرینش شکل سه بعدی بیانگر (پاکباز، ۱۳۸۵: ۱۴۸)

مجسمه (Sculpture): پیکره‌ای که از هر جانب تراش خورده و شکل گرفته و به بدنه و دیواری متصل نیست، یعنی از هر سمت نظاره کردنی است (مرزبان، معروف، ۱۳۷۷: ۳۰۰).

۱-۲- پیشینه‌ی پژوهش

این بخش به پایان نامه‌هایی که در ارتباط با موضوع مورد بررسی در این رساله است، پرداخته و تحلیلی مختصر پیرامون هر یک ارائه می‌نماید. لازم به ذکر است تمامی این پژوهش‌ها توسط دانشجویان باستانشناسی انجام شده است، در ادامه این پایان نامه‌ها معرفی می‌شود:

۱- « مقدمه‌ای بر پیکرک و پیکرک سازی در جوامع انسانی با مطالعه موردی پیکرک‌های تپه زاغه، دشت قزوین»، پایان نامه کارشناسی ارشد باستان شناسی در دانشگاه تهران است که توسط آقای « وحید عسگریور» در شهریور ۱۳۸۷ ارائه گردیده است. این پایان نامه به راهنمایی دکتر «حکمت ... ملا صالحی» و مشاوره دکتر « حسن فاضلی نشلی» نوشته شده است.

در فصل اول «عسگریور»، به پیکرک سازی در جوامع انسانی پرداخته که مشتمل بر ۳ بخش است. در این سه بخش، ابتدا به پیکرک سازی در جهان و سپس خاورمیانه و در نهایت ایران پرداخته شده است. روند بررسی در تمام بخش‌ها ابتدا دوران پیش از روستانشینیو بعد از آن دوران آستانه و پس از روستانشینی و اهلی‌سازی است. در ادامه در فصل دوم روش‌ها و جهت‌گیری‌های پژوهش انجام شده را روشن کرده و پس از بیان کلیاتی در باب تپه زاغه که محور اصلی پژوهش وی است، به توصیف و تحلیل پیکرک‌های انسانی مجموعه نگهبان می‌پردازد، و بعد از آن پیکرک‌های جانوری و شاخ‌های جانوری موجود در موزه مؤسسه باستان شناسی دانشگاه تهران را بازنگری کرده است. وی در فصل بعدی به تفسیر پیکرک‌های تپه زاغه پرداخته‌دو در نهایت پیکرک سازی را به عنوان آئین و عنصری حیاتی در مشارکت اجتماعی در نظر آورده است. قائل شدن کارکرد و ارتباط دادن پیکرک‌ها با تعاملات اجتماعی از آغاز در تحلیل‌های « عسگریور» مشهود است. آنچه بیش از هر چیز در این پایان نامه به آن توجه شده، ارائه روشمند نظریات و تفاسیر باستان شناسان است که بخوبی طبقه‌بندی شده و مورد تحلیل قرار گرفته‌اند. دید « عسگریور» کاملاً باستان شناسانه است و ارائه مطالبش همواره با بررسی‌های آماری همراه است.

۲- «پژوهشی در پیکرک‌های مؤنث آسیای صغیر در عصر نوسنگی» عنوان پایان نامه‌ی خانم «آمنه امان اللهی وفایی» است که برای دریافت درجه کارشناسی ارشد باستان شناسی در دانشگاه تهران به رشته نگارش درآمده است. اساتید راهنما و مشاور وی، آقایان دکتر «حکمت ...ملا صالحی» و دکتر «بهمن فیروزمندی» هستند. خانم «امان اللهی» در فصل اول به بررسی شرایط محیطی و زیست محیطی آسیای صغیر پرداخته و در فصل بعد دوران سنگ را در آسیای صغیر مورد مطالعه قرار داده است. در فصل سوم پس از بررسی حیات اجتماعی و فرهنگی در عصر نوسنگی به نقش زن در جوامع نوسنگی و ویژگی‌های الهه مادر اشاره می‌کند که به گونه‌ای، سرآغازی است برای ورود به مبحث اصلی وی که پیکرک‌های مادینه است. او در ادامه پیکرک‌های مادینه‌ی عصر نوسنگی را در محوطه‌های مختلف باستانی آسیای صغیر بررسی کرده و این آثار را از جنبه ریخت شناسی

مورد مطالعه قرار می‌دهد. «امان الهی پس از پایان بخش اصلی پژوهش، نگاهی اجمالی به پیکرک‌های مادینه در مناطق اطراف کرده و انگیزه‌ی ساخت و تفاسیر موجود پیرامون این آثار را بیان می‌نماید. این پژوهش در نتیجه‌گیری به این دریافت رسیده که به غیر از پیکرک‌های «چای اونو» سایر پیکرک‌های آسیای صغیر دارای محتوای آئینی هستند و سمبلیک بودن و تنوع تمثیل‌ها نیز نشانگر آئینی بودن آنهاست.

۳- «بررسی زمینه‌های اجتماعی هنر در منطقه زاگرس مرکزی (۶۰۰۰-۱۰۰۰۰ ق.م.)» عنوان پایان نامه خانم «گلاره کاوه» است که برای دریافت درجه کارشناسی ارشد، باستان‌شناسی در دانشگاه تهران ارائه شده است. خانم «کاوه» در آغاز پژوهش ویژگی‌های جغرافیایی منطقه زاگرس مرکزی را معرفی نموده و پس از آن سابقه‌ی حضور انسان در منطقه زاگرس مرکزی در دوره فراپارینه سنگی را بررسی کرده است.

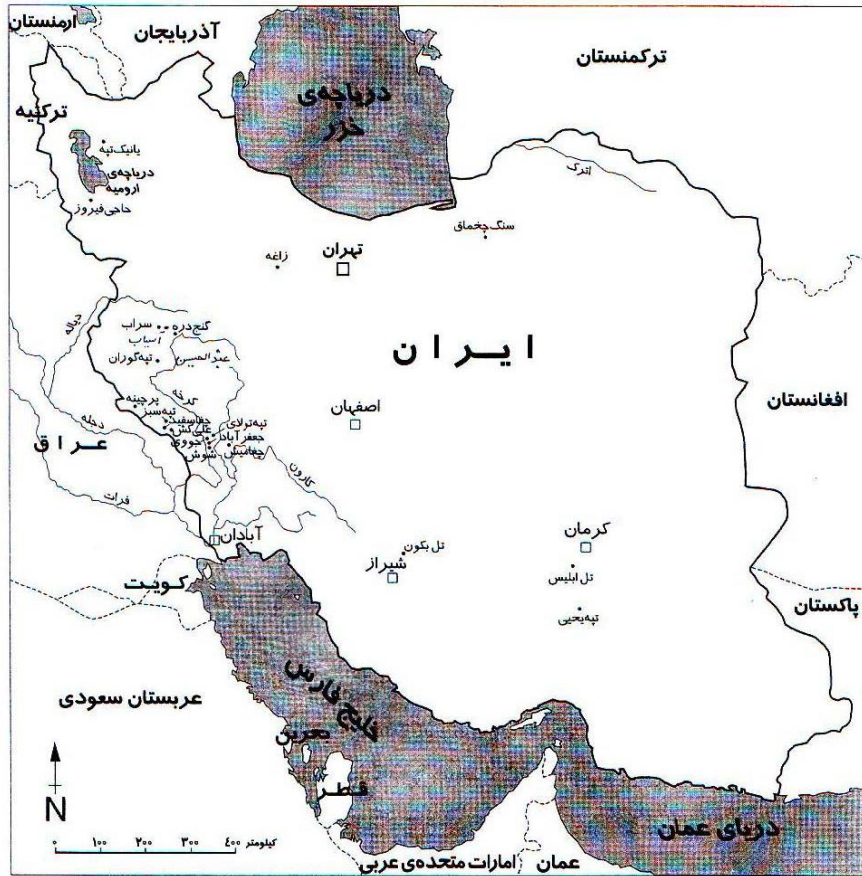
او در ادامه به مطالعه فرهنگ‌های فراپارینه سنگی تا پایان نوسنگی در منطقه زاگرس پرداخته و در کنار پرداختن به پیشینه فرهنگ در این منطقه، سیر تحول هنر را نیز در نظر داشته و به آن اشاره کرده است. در فصل بعدی که در واقع بدنه‌ی اصلی پژوهش «کاوه» است، آثار هنری منطقه زاگرس مرکزی را توصیف کرده و در طی صفحات بعدی به مقایسه و تجزیه و تحلیل سایر تحقیقات و نتایج بدست آمده طی این تحقیقات پرداخته که از این بخش به عنوان زمینه‌ای برای نتیجه‌گیری پژوهش استفاده کرده چرا که بعد از بیان این نظریات، او آثار هنری را پدیده‌هایی در نظر می‌گیرد که جنبه‌ی کاربردی داشته‌اند و از ابتدایی‌ترین آنها ویژگی کاربردی بودن کاملاً خودنمایی می‌کرده و در جوامع نوسنگی بخصوص در محدوده‌ی مکانی مورد پژوهش او که زاگرس مرکزی است، این مقوله پررنگ‌تر است.

۴- «مطالعه‌ی تطبیقی سمبل‌ها و نمادهای عصر نوسنگی در غرب ایران»، پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد باستان‌شناسی در دانشگاه زاهدان است. این پژوهش توسط خانم ساره سلیمانی به راهنمایی دکتر مرتضوی انجام شده است. خانم سلیمانی آثار بدست آمده از محوطه‌های نوسنگی غرب ایران را در زمره‌ی سمبل و نماد در نظر گرفته و جامعه‌ی آماری وی تمامی آثار هنری از جمله پیکرک‌های انسانی و جانوری را در بر گرفته است او در صفحاتی که در پی رابطه‌ی زن با قدرت باروری زمین و در نتیجه تجلی آن در پیکرک‌های مادینه است، به دیدگاه‌های اساطیری اشاره می‌کند و کلیاتی پیرامون اساطیر سرزمین‌های باستانی از جمله مصر و یونان بیان می‌نماید. سلیمانی برای یافتن این رابطه- زن با قدرت باروری زمین - در مطالعات قوم باستان-شناسی کنکاش کرده و شواهدی را بیان می‌کند و در پایان این فصل در صفحه‌ی ۷۱ نظرش را اینگونه بیان

می‌کند: « تجلی قدرت زمین باید در عنصری نمایش داده می‌شد که دارای ویژگی‌ها و خصلت‌های زمین، مانند حیات دادن، پروراندن و... باشد» که به نظر سلیمانی، تجلیات این قدرت مقدس نهفته در زمین را می‌توان در پیکرک‌ها نیز مشاهده کرد. در ادامه پس از معرفی محوطه‌های نوسنگی غرب ایران، همزمان به جغرافیا و معیشت و آثار هنری نیز اشاره می‌نماید. در نتیجه‌گیری سلیمانی ضمن بیان مشکلات و موانع پژوهش، وجود سنگ‌سایها و ... را گویای معیشت کشاورزی و تلاش مطاعف بشر برای تولید بیشتر در نظر می‌گیرد و این افزایش تولید را واکنشی در مقابل افزایش جمعیت می‌داند که پشتوانه‌ای نمادین دارد. سلیمانی معتقد است که این پشتوانه در پیکرک زنان قابل مشاهده است.

۵- « پیکرک‌های عصر نوسنگی در منطقه‌ی غرب و فلات مرکزی ایران» عنوان پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد باستان‌شناسی در دانشگاه تهران است که توسط خانم سیما میری در سال ۱۳۷۳-۷۴ مورد پژوهش واقع شده است.

خانم میری با دیدی کلی به مطالعه‌ی پیکرک‌های عصر نوسنگی در غرب و مرکز ایران پرداخته است. در پژوهش وی محوطه‌های باستانی به صورت جداگانه مورد بررسی واقع نشده‌اند و دیدگاه غالب در کل پژوهش شواهد باستان‌شناختی و نظریاتی است که بر جنبه‌ی اعتقادی بودن این آثار تاکید می‌نماید. هیچ عکس یا تصویری از پیکرک‌های غرب ایران در این رساله موجود نیست و تاکید بر نظریات موجود، بخصوص دیدگاه‌های خانم « گیمبوتاس» است.

بررسی ادوار پیش از تاریخ (عصر سنگ)

عصر سنگ یا حجر پس از عصر یخبندان و با عقب‌نشینی یخچال‌های بزرگ طبیعی آغاز شد. انسان که ابتدا در مکان‌های روباز زندگی می‌کرد، به غارها به عنوان زیستگاه، پناه برد. این دوره که از حدود ۱ میلیون سال ق.م آغاز شد، شامل سه دوره: پارینه سنگی، فراپارینه سنگی (میان سنگی) و نوسنگی می‌باشد که هر کدام از این دوره‌ها خود نیز به دوره‌های دیگر تقسیم می‌شوند.

پارینه سنگی قدیم: از حدود ۱ میلیون ق.م. تا ۲۵۰۰۰۰ ق.م.

پارینه سنگی میانی: از ۲۵۰۰۰۰ ق.م. تا ۳۰۰۰۰۰ ق.م.

پارینه سنگی جدید: از ۳۰۰۰۰۰ ق.م. تا ۱۸۰۰۰۰ ق.م.

فراپارینه سنگی (میان سنگی): از ۱۸۰۰۰۰ ق.م. تا ۱۲۰۰۰۰ ق.م.

نوسنگی: از ۱۲۰۰۰۰ ق.م. تا ۵۰۰۰۰ ق.م.

این دوره خود شامل دو دوره نوسنگی بی سفال و نوسنگی با سفال می‌باشد.

نوسنگی بی سفال: از ۱۲۰۰۰۰ ق.م. تا ۷۵۰۰۰ ق.م.

نوسنگی باسفال: از ۷۵۰۰۰ ق.م. تا ۵۰۰۰۰ ق.م.

پس از عصر سنگ، عصر مس سنگی می‌باشد که خود به دو دوره مس سنگی قدیم و مس سنگی جدید تقسیم می‌شود که از حدود ۵۰۰۰ ق.م. تا ۴۱۰۰ ق.م. را دربرمی‌گیرد. این دوره مابین عصر سنگ و عصر مفرغ قرار دارد. اشاره به آثار این دوره در ادامه عصر نوسنگی به این دلیل است که در این پژوهش آثار از ۱۰۰۰۰ ق.م. تا ۴۰۰۰ ق.م. مورد بررسی قرار می‌گیرد.

ذکر این تاریخ‌ها به صورت تقریبی است، چرا که هر یک از این دوره‌ها در مناطق مختلف جهان با زمان‌های متفاوت آغاز شده است. (بخش پارینه سنگی موزه ملی، نگارنده)

تصویر ۱-۲. تاریخ نگاری پارینه سنگی از بخش پارینه سنگی موزه ایران اقتباس شده است.